

Motion till riksdagen 2005/06:N385

av **Gunilla Wahlén m.fl. (v)**

WTO och internationell handel

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Handel är bra, men ej ett mål i sig.....	4
4	Regeringens skrivelse.....	5
5	Avregleringar och privatiseringar	5
6	Mer demokrati – större insyn och öppenhet	6
7	Fattigdom, läkemedel och alkohol	7
7.1	Läkemedel	7
7.2	Alkohol	8
8	Miljö.....	8
9	Exportkrediter	9
9.1	Bättre miljöpolicy.....	9
9.2	Mänskliga rättigheter.....	10
10	EPA måste förändras.....	10

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs som att Sverige verkar för att det genomförs utvärderingar och konsekvensanalyser utifrån sociala, ekonomiska och miljömässiga effekter när det gäller avreglering av handeln.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen årligen bör rapportera till riksdagen om utvecklingen inom den internationella handeln och Sveriges ställningstagande i frågor som rör World Trade Organization (WTO) och handel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen årligen bör anordna en offentlig "hearing" med anledning av hur Sverige agerat och kommer att agera i EU och i andra internationella sammanhang när det gäller WTO och handel.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i EU och WTO bör driva krav på att handelsavtal måste utformas och utvärderas utifrån millenniemålen om fattigdomsbekämpning, hälsa och mänskliga rättigheter.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall verka för att WTO-avtalen och deras genomförande inte får stå i konflikt med eller motverka främjandet av fattiga människors tillgång till läkemedel.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige verkar för att problemet kring begränsningen med "tvångslicensieringen" får en lösning som innebär att även de fattigaste utvecklingsländerna kan säkerställa en god och säker tillgång till läkemedel.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i WTO och EU bör verka för att alkohol inte skall ingå i multilaterala handelsavtal.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i internationella sammanhang bör initiera en diskussion om hur tvistlösning mellan WTO-avtal och miljökonventionerna skall hanteras och att det utreds om Internationella domstolen i Haag kan vara ett lämpligt forum för att lösa tvister som rör motsättningar mellan WTO och multilaterala miljökonventioner.¹
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör initiera en översyn av Exportkreditnämndens (EKN) miljöpolicy så att det framgår vad som är en acceptabel miljöpåverkan samt att projekt även under 100 miljoner kronor omfattas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillse att det är EKN, och inte det enskilda företaget, som ansvarar för att miljökonsekvensbeskrivningar genomförs.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillse att EKN skall följa grundläggande regler för arbetsrätt, barnkonvention och konvention om mänskliga rättigheter.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige i EU verkar för att Economic Partnership Agreement (EPA) utformas så att utvecklingsländerna själva får bestämma när de är redo att öppna sina marknader.¹
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige i EU, i enlighet med de afrikanska ländernas önskemål, verkar för att lyfta ur investerings-, konkurrens- och upphandlingsreglerna från EPA-förhandlingarna.¹

¹ Yrkandena 4–6, 8, 12 och 13 hänvisade till UU.

Fel! Okänt namn på

3 Handel är bra, men ej ett mål i sig

Handel, dvs. utbyte av varor och tjänster mellan människor, är sedan urminnes tider en naturlig del av vårt sätt att få de varor vi behöver. Handeln är en organiserad köpenskap med försäljning av varor och tjänster. Den kan uppstå då det finns ett behov av att erhålla en vara eller en tjänst som inte produceras i ett specifikt område (t.ex. mellan länder). Det kan bero på att det inte är möjligt att producera den i ett land eller att ett land har en högre kvalitet av en produkt eller att det uppstått specialiseringar mellan länder. Detta är i sig inget märkvärdigt, utan utgör en viktig del i utbyte och kontakter mellan människor över hela världen.

Men även om handel mellan länder är viktigt kan det aldrig betraktas som en rättighet som kan ske till vilket pris som helst. Handel som är vare sig socialt eller ekologiskt hållbar kan inte försvaras. De flesta har t.ex. inga problem med att avvisa en handel med människor, även om det tyvärr förekommer genom att unga flickor säljs som slavar till rikare länder. Vänsterpartiet vill att internationella handelsfrågor ska genomsyras av ett socialt och ekologiskt perspektiv och ett jämställdhetsperspektiv.

Det sociala perspektivet tar sin utgångspunkt i att internationell handel måste medverka till att människors hälsa förbättras, fattiga människor får tillgång till läkemedel, barn har möjlighet att utvecklas som barn, fattigdomen minskar, livsmedelsförsörjningen tryggas i alla länder och dricksvatten är tillgängligt även för fattiga människor.

Det ekologiska perspektivet betyder att den internationella handeln måste medverka till att globala överenskommelser om klimatmål nås, transporter sätts in i relation till ekologisk hållbarhet, den biologiska mångfalden stärks och produktion och konsumtion av ekologiska produkter ökar.

Jämställdhetsperspektivet utgår ifrån att internationell handel har ett köns-perspektiv. Kvinnor och män har inte samma levnadsvillkor och den dagliga verkligheten uppfattas och skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Män har mycket längre erfarenhet av och har haft ekonomiska möjligheter att via handelsföretag bedriva såväl nationell som internationell handel med varor och tjänster. Kvinnors rätt till ägande och möjlighet att verka på samma villkor som männen är fortfarande i många länder begränsade eller obefintliga.

FN:s kommission för mänskliga rättigheter har i upprepade resolutioner och underlag uttryckt oro över handelsavtalen Trips (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) och GATS (General Agreement on Trade in Services). UNDP (United Nations Development Programme) har också i flera rapporter diskuterat dessa nya handelsregler och konstaterade bl.a. 1998 följande i *Human Development Report*: "However the post-Uruguay Round trading regimes has circumscribed the scope in most developing countries for replicating some of the policy measures which contributed to East Asian success." (Den ordning för handel som varit rådande efter Uruguayrundan har kringskurit möjligheterna att i de mest utvecklade länderna vidta de politiska åtgärder som bidrog till framgångarna i Östasien.)

4 Regeringens skrivelse

Regeringen har till riksdagen nyligen lämnat en skrivelse (*Regeringens skrivelse 2005/06:9 Ökad välfärd och global utveckling – Svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda*) som berör WTO och internationell handel. I många stycken är skrivelsen ett bra dokument när det gäller att få en uppfattning om hur den svenska politiken inom WTO drivs. I flera avseenden är även den svenska linjen bra och i enlighet med de mål som Vänsterpartiet anser är viktiga inom det sociala och ekologiska området samt för jämställdheten.

Några viktiga och intressanta ställningstaganden som regeringen gör:

- Regeringen anser att det är viktigt att kunna ge jordbrukare viss ersättning inom ramen för miljö- och landsbygdsåtgärder för att på så sätt säkerställa ett öppet landskap, biologisk mångfald och djurens välfärd.
- Regeringen argumenterar mot krav på att vattendistribution i utvecklingsländerna ska privatiseras.
- Regeringen ställer inte krav på avregleringar inom tjänstesektorn när det gäller hälso- och sjukvårdstjänster, sociala tjänster, statliga monopol, utbildningstjänster och kulturella tjänster.
- Regeringen inser vikten av att utvecklingsländerna vid behov måste kunna skydda känsliga sektorer för att säkra det egna landets livsmedelsförsörjning.
- Jämställdhetsintegrering är en svensk prioritering inom handelsområdet.

I denna motion utvecklar vi i Vänsterpartiet vår syn och våra förslag som skulle leda till att Sveriges politik inom WTO och internationell handel skulle ta ytterligare några steg framåt.

5 Avregleringar och privatiseringar

Avskaffande av tullar och handelshinder är fortfarande ett rättesnöre i WTO. Den rika delen av världen verkar ha en mycket liten förståelse för skillnaderna mellan i- och u-länder. Den rika världens länder verkar ha glömt bort sin egen historia. Den historia som dagens i-länder bär med sig bygger på att välfärden just byggdes upp genom att man skyddade sin egen livsmedelsindustri, gav stöd åt viktig industriproduktion och hade en kontroll över import- och exportflödena av varor, tjänster, valuta och finansiella instrument.

Avreglering handlar i grunden om att flytta fram positionerna för dem som äger kapital på de globala marknaderna. Det är en utveckling som inte bidrar till en mer jämlik värld. Inkomstskillnaderna har på de senaste tio åren ökat mellan nord och syd, men också mellan människor i i-länder (t.ex. USA, Storbritannien, Nya Zeeland och Japan). Avregleringar leder alltså inte till minskade inkomstskillnader som många vill hävda.

Det är nog riktigt att helt isolerade länder har svårt att utvecklas ekonomiskt. Samtidigt måste man också vara på det klara med att det inte finns

Fel! Okänt namn på

något klart empiriskt fastställt samband mellan å ena sidan avregleringar och avlägsnande av handelshinder samt å andra sidan ekonomisk utveckling.

Vänsterpartiet anser att det är varje lands valfrihet att själv få bestämma politisk inriktning och vilka verktyg som ska användas för att uppnå god ekonomisk politik.

Utifrån ovanstående bör Sverige verka för att det genomförs utvärderingar och konsekvensanalyser utifrån sociala, ekonomiska och miljömässiga effekter när det gäller avreglering av handel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Mer demokrati – större insyn och öppenhet

Det är inte alltid lätt för allmänhet, riksdag och frivilligorganisationer att ta del av hur handelsavtal framförhandlats och vilka åsikter Sverige drivit. Nyligen presenterade regeringen en skrivelse (*Regeringens skrivelse 2005/06:9 Ökad välfärd och global utveckling – Svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda*) som beskriver utvecklingen inom WTO (World Trade Organization), hur Sverige agerat och vilken inställning Sverige avser att driva inför WTO-konferensen i december 2005. Dokumentet är ett led i att öka insynen och öppenheten. Men skrivelsen borde lämnas årligen till riksdagen. Historien och erfarenheter visar att handel är ett mycket komplext område och att det sker en icke förutsägbar förändring inom världshandel och ekonomi som påverkar svensk handelspolitik. Regeringen bör årligen rapportera till riksdagen om utvecklingen inom den internationella handeln och Sveriges ställningstagande i frågor som rör WTO och handel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sverige lade i skrivelsen *Öppen handel – Rättvisa spelregler* (1998/99:58) fast Sveriges linje (positioner) när det gäller WTO och handel. Skrivelsen lades fram i samband med att EU:s politik inför ministermötet i Seattle skulle fastställas. Inte vare sig Sverige eller EU har reviderat sitt positionspapper sedan dess. Dock har en konstant diskussion förts med många nya analyser, fallstudier och diskussionsunderlag vilket lett till att Sverige på en rad områden ändrat sig, och det har även tillkommit områden som inte berörs i positionsappret.

För att ge möjlighet till allmänhet och frivilligorganisationer att få diskutera och ta del av regeringens linje i internationella handelsfrågor är det viktigt med en offentlig dialog. Regeringen bör årligen anordna en offentlig ”hearing” med anledning av hur Sverige agerat och kommer att agera i EU och i andra internationella sammanhang när det gäller WTO och handel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Fattigdom, läkemedel och alkohol

I *Sveriges politik för global utveckling* ställdes nya krav på utformandet av vår handelspolitik både nationellt och internationellt. Det är av största vikt att Sverige på alla nivåer för fram krav som leder till en global rättvisa samt att ohälsa och fattigdom bekämpas.

Det är av avgörande betydelse att handelsavtal beaktar hur väl de når FN:s mål om halvering av fattigdomen till år 2015. Regeringen bör därför i EU och WTO driva krav på att handelsavtal måste utformas och utvärderas utifrån millenniemålen om fattigdomsbekämpning, hälsa och mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen tillkänna.

7.1 Läkemedel

Det handelsavtal som reglerar s.k. immaterialrätt, bl.a. patent på exempelvis läkemedel och genetiska resurser, är Trips (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights). Avtalet har inneburit att alla medlemsländer tvingas införa patentlagstiftning på en hög nivå och med ett innehåll som i första hand passar industriländerna och deras företags intressen och behov. För ett utvecklingsland innebär det i allmänhet inga fördelar, men däremot höga kostnader för genomförandet.

FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna och UNDP (United Nations Development Programme) har konstaterat att det finns motsättningar mellan Tripsavtalet och möjligheterna att förverkliga de mänskliga rättigheterna – speciellt rätten till hälsa. Med tanke på att omkring 15 miljoner människor varje år dör av infektionssjukdomar som kan behandlas med mediciner, är dessa frågor akuta.

I dag finns över 40 miljoner hivsmittade. Genom medicinering, mat och sjukvård behöver hiv/aids inte längre vara en dödlig sjukdom. Men priserna på bromsmedicin i originalvarianterna är skyhöga jämfört med de billiga kopior som produceras av länder som ännu ej anpassat sig till Tripsavtalet. Kostnaderna för en månads behandling med mediciner i originalvarianterna – märkesvarorna – motsvarar ofta årslönerna för vanliga arbetare i t.ex. Sydafrika eller Thailand. Priserna på originalmedicinerna kan vara 15 gånger högre än priset på de billigare kopiorna som har producerats i ett utvecklingsland. De flesta som är smittade av hiv/aids är fattiga människor. De kan alltså ha tillgång till medicin, men inte råd att köpa dem.

Det finns en överenskommelse inom WTO (från september 2003) som innebär en juridisk/politisk möjlighet för länder att producera och exportera billiga läkemedel. Men kommentarer från engagerade folkrörelser pekar på att de juridiska och politiska processerna som ett land måste gå igenom är så krångliga att det är tveksamt om ett land kan utnyttja möjligheten. Överenskommelsen bedömdes av bl.a. Läkare utan gränser snarast som ytterligare ett hinder för produktion och export av billiga läkemedel.

Det är viktigt att länder ges möjlighet att verkligen utnyttja den flexibilitet som finns inom regelverket, och då särskilt möjligheten till förlängda över-

Fel! Okänt namn på

gångstider för de minst utvecklade länderna. Men det krävs även en revidering av själva avtalet. Den s.k. tvångslicensieringen måste ändras så att fattiga länder får rätt att både producera och köpa/sälja mediciner som räddar liv.

Regeringen ska verka för att WTO-avtalen och deras genomförande inte får stå i konflikt med eller motverka främjandet av fattiga människors tillgång till läkemedel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare bör regeringen verka för att problemet kring begränsningen med ”tvångslicensieringen” får en lösning som innebär att även de fattigaste utvecklingsländerna kan säkerställa en god tillgång till läkemedel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Alkohol

Alkohol är ett område som omfattas av GATS (General Agreement on Trade in Services) och där alkohol betraktas som vilken marknadsvara som helst. Alkoholens sociala och hälsomässiga konsekvenser underordnas krav på ekonomisk tillväxt. Sveriges agerande i dessa frågor är kluven. Regeringen driver nationellt krav på en restriktiv alkoholpolitik, samtidigt som man kräver att sådana restriktioner ska tas bort i många andra länder.

Vänsterpartiet menar att alkohol inte kan betraktas som vilken handelsvara som helst. Stora negativa hälsomässiga och sociala konsekvenser kan i annat fall bli omfattande. Dessa varor hör därmed inte hemma i multilaterala handelsavtal. Sverige bör i WTO och i EU verka för att alkohol inte ska ingå i multilaterala handelsavtal. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Miljö

Det finns i dag över 200 multilaterala miljökonventioner och avtal och av dessa innehåller ca 30 stycken föreskrifter om handelsåtgärder. Det är därför inte märkligt om det uppstår konflikter mellan WTO-regelverket och alla dessa miljöavtal. Vissa åtgärder som förespråkas i ett avtal kanske är förbjudna i ett annat eller tvärtom. Det finns även en konflikt om vem som har makt att bestämma vilken tolkning som ska gälla.

Som svar på ovanstående kritik framförs ofta att de olika regelverken ska vara ”ömsesidigt stödjande”. Problemet är att ingen vet vad det i praktiken betyder. Det behövs antagligen en helt annan strategi om man vill att miljökonventionernas mål ska genomföras. Det kan då handla om att reformera WTO utifrån ett miljöperspektiv eller att samordna de olika miljökonventionerna för att på så sätt göra dem mer slagkraftiga. Men det finns ett intressant förslag för att komma till rätta med tvistlösningar. Det går ut på att lyfta tvister mellan WTO och miljökonventionerna till Internationella domstolen i Haag.

Regeringen bör i internationella sammanhang initiera en diskussion om hur tvistlösning mellan WTO och miljökonventionerna ska hanteras och att det utreds om Internationella domstolen i Haag kan vara ett lämpligt forum för att lösa tvister som rör motsättningar mellan WTO och miljökonventioner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Exportkrediter

Exportkreditnämnden (EKN) utfärdar exportkreditgarantier till företag som en försäkring mot uteblivna betalningar från köparen. EKN kan även försäkra mot politiska risker, t.ex. krig, lagändringar och revolutioner.

När EKN ska bevilja en exportkreditinvesteringsgaranti ansöker; det exporterande företaget om en garanti. En handläggare på EKN bereder ansökan; därefter beslutar myndigheten om garanti ska utgå eller ej. I beslutet beskrivs vad som försäkras och om vilka villkor som gäller. Det är risken, försäkringsbeloppet, kundens kreditvärdighet m.m. som bestämmer premien. Om det exporterande företaget tycker att garantin är till dess fördel, betalar de premien, och garantin träder i kraft. Om företaget inte får sin betalning för leveranser, kan de kräva ersättning från EKN. EKN försöker i sin tur få tillbaka de pengar som skulle betalats till företaget.

Den löpande verksamheten finansierar EKN genom exportföretagens premier. Men den kapitalstock som EKN handhar kommer från skattemedel. Det är även staten som är den slutgiltiga garanten om affärerna går fel. En av förklaringarna till att EKN:s garantier är så fördelaktiga är att EKN inte har samma vinstkrav som vinstdrivande försäkringsbolag.

9.1 Bättre miljöpolicy

EKN gör en obligatorisk miljögranskning för samtliga projekt som kan få en negativ konsekvens på miljön. Men det gäller bara projekt som omfattar minst 100 miljoner kronor. I dag skall ett projekt som har stark negativ miljöpåverkan avslås, men det finns inte klara regler för vad som är en stark negativ miljöpåverkan. Det behövs tydliga riktlinjer för vilken miljöpåverkan som är acceptabel, och vad som inte ryms inom den ramen. EKN behöver förbättra sin miljöpolicy, då den nuvarande har brister. Regeringen bör initiera en översyn av EKN:s miljöpolicy så att det framgår vad som är en acceptabel miljöpåverkan samt att projekt även under 100 miljoner omfattas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

När det behövs en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska det enskilda företaget leverera en sådan till EKN. Det förekommer från EKN:s sida ingen styrning om upplägg och inriktning av MKB:n. Det vore mer rimligt om det var EKN som var ansvarig för att utföra miljökonsekvensbeskrivningen. Regeringen bör tillse att det är EKN, och inte det enskilda företaget, som ansva-

Fel! Okänt namn på

rar för att miljökonsekvensbeskrivningar genomförs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9.2 Mänskliga rättigheter

Sverige har skrivit under ILO-konventionen, barnkonventionen och konventionen om mänskliga rättigheter. Dessa konventioner anser Vänsterpartiet att företag som erhåller exportkrediter från EKN måste följa. Det bör vara ett krav för att staten ska garantera krediten till företaget. Sverige skulle då även kunna bli ett föregångsland när det gäller krav på exportföretag som uppstår statliga garantier.

Regeringen bör tillse att EKN följer grundläggande regler för arbetsrätt, barnkonvention och konvention om mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 EPA måste förändras

EU försöker tillsammans med länder i Afrika, Västindien och Stilla Havet (de s.k. AVS-länderna) förhandla fram ett handelsavtal som går under namnet EPA (Economic Partnership Agreement). Det är tänkt att träda i kraft den 31 december 2007.

EU vill i detta avtal förhandla om regler för investeringar, konkurrens och offentlig upphandling. Detta har väckt mycket stark kritik från fattiga länder och folkrörelser. När i-länder försökte göra samma försök i WTO stoppades processen och regler om investeringar, konkurrens och offentlig upphandling lyftes ut ur förhandlingarna.

Det finns en risk att regler inom dessa områden skulle urholka möjligheten för fattiga länder att själva bestämma över sin utvecklingspolitik, t.ex. när det gäller att ställa krav på utländska företag. Det land i EU som känner störst tveksamhet till förslaget är Storbritannien. Den svenska regeringen har hittills inte stött Storbritanniens och AVS-ländernas krav på ökad hänsyn till utvecklingsländernas behov.

Med anledning av ovanstående anser vi att regeringen i EU bör verka för att EPA utformas så att det är utvecklingsländerna själva som får bestämma när de är redo att öppna sina marknader. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare anser vi att regeringen i EU, i enlighet med de afrikanska ländernas önskemål, verkar för att lyfta ur investerings-, konkurrens- och upphandlingsreglerna från EPA-förhandlingarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 3 oktober 2005

Gunilla Wahlén (v)

Lennart Beijer (v)

Marie Engström (v)

Per Rosengren (v)

Lars Bäckström (v)

Siv Holma (v)